

Conselleria de Cultura i Esport

DECRET 20/2008, de 29 de febrer, del Consell, pel qual es declara Bé d'Interès Cultural, amb la categoria de Monument, l'església parroquial de Nuestra Señora de los Angeles, de Castielfabib. [2008/2699]

L'article 49.1.5^a. de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic. Així mateix, l'article 26.2 de Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià disposa que la declaració d'un Bé d'Interès Cultural es farà mitjançant decret del Consell, a proposta de la conselleria competent en matèria de cultura, tot això sense perjudi de les competències que l'article 6 de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol, reserva a l'administració General de l'Estat.

Mitjançant resolució de data 2 d'octubre de 2006, de la Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià i Museus, es va acordar tenir per incoat expedient per a la declaració de Bé d'Interès Cultural, amb la categoria de Monument, a favor de la església parroquial de Nuestra Señora de los Angeles, de Castielfabib.

L'esmentada resolució, amb els seus annexos, va ser comunicada als interessats en l'expedient y a l'ajuntament de Castielfabib, als quals es va concedir tràmit d'audiència.

En compliment del que disposa l'article 27 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, consten en l'expedient els informes favorables a la declaració de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles i del Consell Valencià de Cultura.

L'expedient va ser sotmés a informació pública pel termini d'un mes i s'han demanat els informes exigits per l'article 43.1.a) de la Llei del Consell.

En virtut del que s'exposa i d'acord amb el que estableix la normativa mencionada, a proposta de la consellera de Cultura i Esport i amb la deliberació prèvia del Consell, en la reunió del dia 29 de febrer de 2008,

DECRETE

Article 1

Es declara Bé d'Interès Cultural, amb la categoria de Monument, l'església parroquial de Nuestra Señora de los Angeles, de Castielfabib, de la província de València.

Article 2

L'entorn de protecció afectat per la declaració de Bé d'Interès Cultural, així com el règim de protecció d'este, queda definit en els annexos adjunts que formen part del present decret. La documentació complementària consta en l'expedient corresponent.

DISPOSICIÓ ADDICIONAL

Única

La present declaració s'inscriurà en la Secció Primera de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià.

DISPOSICIÓ FINAL

Única

El present decret es publicarà en el *Boletín Oficial del Estado* i entrarà en vigor l'endemà de la seua publicació en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

València, 29 de febrer de 2008

El president de la Generalitat,
FRANCISCO CAMPS ORTIZ

La consellera de Cultura i Esport,
TRINIDAD MARÍA MIRÓ MIRA

Conselleria de Cultura y Deporte

DECRETO 20/2008, de 29 de febrero, del Consell, por el que se declara Bien de Interés Cultural, con la categoría de Monumento, la iglesia parroquial de Nuestra Señora de los Angeles, de Castielfabib. [2008/2699]

El artículo 49.1.5^a del Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana establece la competencia exclusiva de la Generalitat en materia de patrimonio histórico, artístico, monumental, arquitectónico, arqueológico y científico. Asimismo, el artículo 26.2 de Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, dispone que la declaración de un Bien de Interés Cultural se hará mediante Decreto del Consell, a propuesta de la conselleria competente en materia de cultura, todo ello sin perjuicio de las competencias que el artículo 6 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, reserva a la administración General del Estado.

Mediante Resolución de 2 de octubre de 2006, de la Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano y Museos, se acordó tener por incoado expediente de declaración de Bien de Interés Cultural, con la categoría de Monumento, a favor de la iglesia parroquial de Nuestra Señora de los Angeles, de Castielfabib.

Dicha Resolución, con sus anexos, fue comunicada a los interesados en el expediente y al Ayuntamiento de Castielfabib, a quienes se les concedió trámite de audiencia.

En cumplimiento de lo dispuesto en el artículo 27 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, constan en el expediente los informes favorables de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos y del Consell Valencià de Cultura.

El expediente fue sometido a información pública por el plazo de un mes y se han recabado los informes exigidos por el artículo 43.1.a) de la Ley del Consell.

En virtud de lo expuesto y de acuerdo con lo establecido en la normativa referenciada, a propuesta de la consellera de Cultura y Deporte y previa deliberación del Consell, en la reunión del día 29 de febrero de 2008,

DECRETO

Artículo 1

Se declara Bien de Interés Cultural, con la categoría de Monumento, la iglesia parroquial de Nuestra Señora de los Angeles, de Castielfabib, de la provincia de Valencia.

Artículo 2

El entorno de protección afectado por la declaración de Bien de Interés Cultural, así como el régimen de protección del mismo, quedan definidos en los anexos adjuntos que forman parte del presente Decreto. La documentación complementaria obra en el expediente de su razón.

DISPOSICIÓ ADDICIONAL

Única

La presente declaración se inscribirá en la Sección Primera del Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano.

DISPOSICIÓ FINAL

Única

El presente Decreto se publicará en el *Boletín Oficial del Estado* y entrará en vigor el día siguiente al de su publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

València, 29 de febrero de 2008

El president de la Generalitat,
FRANCISCO CAMPS ORTIZ

La consellera de Cultura y Deporte,
TRINIDAD MARÍA MIRÓ MIRA

ANNEX I

Dades sobre el bé objecte de la declaració

1. Denominació

Principal: església parroquial de la Mare de Déu dels Àngels.
Secundària: església fortalesa de la Mare de Déu dels Àngels.

2. Descripció

(Basada principalment en l'estudi previ de Francisco Cervera, Concha López i M. Jesús Folch)

a) Immoble objecte de la declaració

L'església fortalesa de la Mare de Déu dels Àngels, de Castielfabib, té un extraordinari interès tant per la seua original tipologia arquitectònica, una església gòtica que es desenvolupa en la torre del castell, com per la seua important reforma barroca del segle XVII, transformada en el segle XIX. Va posseir unes valuoses pintures gòtiques, de les quals es conserven restes i diversos altars i mobiliari, hui desapareguts. En esta es trobava el cos de sant Guillem d'Aquitània que va habitar este lloc. Va pertànyer a l'orde militar del Temple i posteriorment a la de Montesa.

Castielfabib pertany a la comarca del Racó d'Ademús. En els segles I i II els romans van triar este municipi com a seu, tenint en compte les condicions de seguretat que aportava l'enorme roca en què es va assentar la seua fortalesa. El cim de la muntanya Fabio encara conserva els basaments del gran baluard de l'època i unes làpides de la primitiva fàbrica del castell. De l'època romana es manté també el topònim, derivat de Castellum Fabio, castell de Fabio.

Els musulmans van conquerir estes terres cap als anys 714-716, i van romandre sota el seu domini 495 anys. Estes terres van estar sota la influència de la taifa d'Alpuente, més tard van dependre d'Albarraç i, finalment, dels almohades de València. En 1179 Castielfabib s'unix a València pel Tractat de Cazorla.

La reconquesta cristiana de l'antic Regne de València va començar precisament per esta part del Racó d'Ademús, concretament l'any 1210. Castielfabib va ser conquistat per Pere II d'Aragó, després d'un llarg assetjament del castell. Recuperat pels musulmans, Castielfabib va ser conquistat definitivament per Jaume I el Conquistador, qui pocs anys més tard, en 1273, va confirmar la presència de Castielfabib al Regne de València pel Tractat d'Almizra, que va quedar com a lloc de la corona amb els drets dels delmes cedits a l'orde del Temple i que passarien en 1319 a l'orde de Montesa.

La vila va ser seu del Sínode que per als clergues de la seua diòcesi va convocar el bisbe Elies (1363).

A partir del segle XIV les dades que coneixem sobre Castielfabib no fan sinó al·ludir els continus conflictes bèl·lics que, des de 1364, amb la guerra de Castella, no van deixar de succeir-se, i van causar contínues devastacions en el conjunt de la vila i el seu castell, des de la Guerra de la Independència, les guerres carlines i l'última Guerra Civil.

Descripció

El castell de Castielfabib es troba situat sobre un turó que domina la població i que conforma un meandre del riu Ebrón, al costat del nucli urbà de Castielfabib.

L'església parroquial de la Mare de Déu dels Àngels es troba ubicada en el quart nivell d'una torre del castell de Castielfabib. Esta es va alçar sobre un pronunciat declivi del vessant oest d'un promontori rocós que s'erigix al costat del riu Ebrón, que salva el desnivell per mitjà de tres pisos sobre els quals s'assenta l'església.

La construcció és en general de maçoneria presa amb morter de calç, utilitza el carreuó en les parts inferiors i en els cantons on indistintament es combinen la pedra dels «toscars» i la calcària blanca de la «lloma», ambdós d'extracció local. La coberta de l'edifici es cobreix amb la doble teula en zig-zag pròpia de les construccions aragoneses.

A l'església s'accedix per l'anomenat carrerón, que és un passatge a l'altura del tercer pis de la torre, que condueix des del nucli urbà fins a la part oposada del promontori on es troba l'accés aïllat de la resta de la població.

ANEXO I

Datos sobre el bien objeto de la declaración

1. Denominación

Principal: Iglesia Parroquial de Nuestra Señora de los Ángeles.
Secundaria: Iglesia Fortaleza de Nuestra Señora de los Ángeles.

2. Descripción

(Basada principalmente en el estudio previo de Francisco Cervera, Concha López y M^a. Jesús Folch)

a) Inmueble objeto de la declaración

La iglesia fortaleza de Nuestra Señora de los Ángeles, de Castielfabib, tiene un extraordinario interés tanto por su original tipología arquitectónica, una iglesia gótica que se desarrolla en la torre del castillo, como por su importante reforma barroca del siglo XVII, transformada en el siglo XIX. Poseyó unas valiosas pinturas góticas de las que se conservan restos y diversos altares y mobiliario, hoy desaparecidos. En ella se encontraba el cuerpo de San Guillermo de Aquitania que habitó este lugar. Perteneció a la Orden militar del Temple y posteriormente a la de Montesa.

Castielfabib pertenece a la comarca del Rincón de Ademuz. En los siglos I y II los romanos escogieron este municipio como sede, teniendo en cuenta las condiciones de seguridad que aportaba la enorme roca en la que se asentaron su fortaleza. La cima del monte Fabio todavía conserva los basamentos del gran baluarte de la época y unas lápidas de la primitiva fábrica del castillo. De la época romana se mantiene también el topónimo, derivado de «Castellum Fabio», Castillo de Fabio.

Los musulmanes conquistaron estas tierras hacia los años 714-716, permaneciendo bajo su dominio 495 años. Estas tierras estuvieron bajo la influencia de la taifa de Alpuente, más tarde dependieron de Albarraçin y finalmente de los almohades de Valencia. En 1179 Castielfabib es unido a Valencia por el tratado de Cazorla.

La reconquista cristiana del antiguo reino de Valencia comenzó precisamente por esta parte del Rincón de Ademuz, concretamente en el año 1210. Castielfabib fue conquistada por Pedro II de Aragón tras un largo asedio del castillo. Recuperado por los musulmanes, Castielfabib fue conquistado definitivamente por Jaime I el Conquistador, quien pocos años más tarde, en 1273, confirmó la presencia de Castielfabib en el Reino de Valencia por el tratado de Almizra, quedando como lugar de la corona con los derechos de los diezmos cedidos a la Orden del Temple y que pasarían en 1319 a la Orden de Montesa.

La villa fue sede del Sínodo que para los clérigos de su diócesis convocara el Obispo Don Elías (1363).

A partir del siglo XIV los datos que conocemos sobre Castielfabib no hacen sino aludir a los continuos conflictos bélicos que, desde 1364 con la guerra de Castilla, no dejaron de sucederse, causando continuas devastaciones en el conjunto de la villa y su castillo, desde la Guerra de la Independencia, las guerras carlistas y la última guerra civil.

Descripción

El castillo de Castielfabib se encuentra situado sobre un cerro que domina la población y que conforma un meandro del río Ebrón, junto al casco urbano de Castielfabib.

La iglesia parroquial de Nuestra Señora de los Ángeles se encuentra ubicada en el 4º nivel de una torre del castillo de Castielfabib. Ésta se levantó sobre un pronunciado declive de la ladera oeste de un promontorio rocoso que se erige junto al río Ebrón, salvando el desnivel por medio de tres pisos sobre los cuales se asienta la iglesia.

La construcción es en general de mampostería tomada con mortero de cal, utilizando el sillarejo en las partes inferiores y en las esquinas donde indistintamente se combinan la piedra de los «toscares» y la caliza blanca de la «loma», ambas de extracción local. La cubierta del edificio se cubre con la doble teja en zig-zag propia de las construcciones aragonesas.

A la iglesia se accede por el llamado «carrerón», que es un pasaje a nivel del tercer piso de la torre, que conduce desde el núcleo urbano hasta la parte opuesta del promontorio donde se encuentra el acceso aislado del resto de la población.

La primitiva església data del segle xiv. Es va desenvolupar amb l'altar orientat cap a l'est en una sola nau, l'antiga sala d'armes, rectangular i en un principi amb els murs de capçalera plana. El seu espai interior va estar dividit en quatre crugies separades per tres arcs faixons apuntats, propis del gòtic primari o romànic terciari. En l'espai que hi ha entre contraforts es van construir les capelles laterals cobertes amb voltes de creueria en les claus de les quals va haver-hi escuts heràldics, dels quals només ens han quedat els de la segona i tercera crugia del costat de l'epístola.

En la unió dels arcs faixons amb els estreps dels contraforts apareix una imposta que recorre les capelles al seu interior. Així mateix, esta imposta es converteix en la part superior del capitell de les xicotetes columnes que, semiempotrades al contrafort, servixen de base a l'arc apuntat d'entrada a les capelles. Este tipus de suports es podrien classificar dins de l'esfera d'influència cistercenca per no tindre adornos i adoptar la forma coneguda amb el nom de cul-de-lamp. Estes capelles es trobaven recobertes de pintures que han aparegut en restauracions recents.

Vestigis d'esta antiga construcció són també les tres finestres de caràcter gòtic localitzades als extrems de la fatxada de l'immafront i que per les seues característiques, doble buit lobulat unit per mainell octogonal i emmarcat dins d'un arc apuntat de gran gruix, podrien datar-se de principi del segle xiv, dins del gòtic civil aragonés, i que es troben així mateix a Peñíscola i Moratalla (Múrcia).

La coberta és d'armadura de fusta de dos aiguavessos. La corresponent en la primera i segona crugia és la més antiga i presenta caràcters medievals de tipus mudèjar, tenint en compte que està conformada per un encanyat doble, una capa de panotxes i teules. Tant el bigam com l'encanyat tenen policromat de molt alta qualitat. Les biguetes tenen, a la seua part inferior, unes entalladures lineals en forma de dents de serra que recorren tota la seua longitud, que fan pensar en l'ús anterior de la sala principal del castell.

La il·luminació de la nau es realitzava a través de tres ulls de bou que es van obrir en cada una de les últimes crugies sobre les capelles alçades entre contraforts i un quart ull de bou situat a la part superior i central de la fatxada de l'immafront amb la intenció de donar llum al cor.

Pels vestigis que han quedat d'este, pareix que el primer campanar va desaparèixer amb la reforma del segle xvii, i se'n va erigir un de nou contigu però independent i separat d'esta.

En l'arxiu del bisbat de Segorbe es conserva una descripció de l'església de l'any 1600 abans de la reforma de final del segle xvii, que enumera les capelles i els seus altars, i es pot concloure que abans de 1600 l'església de la Mare de Déu dels Àngels tenia cinc capelles i dos altars, que corresponen als cinc beneficis i dos capellanies, estes últimes dels Espills i de Sant Guillem.

Per la modernitat d'alguns tancaments situats al costat de l'evangeli i tenint en compte que en 1656 va arrasar al Racó un terratremol, es dedueix que després de succeir este es va fer una gran reforma que afegiria la capella de la Comunió, amb la seua cúpula i l'atri d'entrada. Es va plantejar per a les noves estances una nova estructura, per això les seues cobertes són diferents de les altres.

L'autoria d'esta reforma podria atribuir-se al famós arquitecte barroc Joan Baptista Pérez Castiel o al seu cercle que es troba en estos moments treballant en municipis pròxims, com ara Chelva i Tuéjar.

L'anterior mur pla del capçal va ser eliminat per complet. En el seu lloc s'erigiria un presbiteri, que després seria ampliat. Els peus de l'església també serien transformats; a la part de l'epístola es van construir dos capelles bessones, les dels dominics, amb volta de creueria estrellada simulada decorada amb caps de querubins.

L'antic cor va ser eliminat i el seu ull de bou va ser cegat, i es va aplicar al mur un frontó lineal d'escayola, flanquejat per dos finestres allindades que recolzaven en quatre columnes jòniques, hui desaparegudes les restes després de les restauracions recents.

En la posterior reforma que es va realitzar amb motiu en l'època de les guerres carlines, i suposadament per a reparar els danys que patiria esta en este conflicte bèl·lic, es converteix en una església de tres

La primitiva iglesia data de finales de principios del siglo XIV. Se desarrolló con el altar orientado hacia el este en una sola nave, la antigua sala de armas, rectangular y en un principio con los muros testeados planos. Su espacio interior estuvo dividido en cuatro crujías separadas por tres arcos perpiños apuntados, propios del gótico primario o románico terciario. En el espacio entre contrafuertes se construyeron las capillas laterales cubiertas con bóvedas de crucería en cuyas claves hubo escudos heráldicos, de los cuales solo nos han quedado los de las 2ª y 3ª crujía del lado de la epístola.

En la unión de los arcos fajones con los estribos de los contrafuertes aparece una imposta que recorre las capillas en su interior. Así mismo esta imposta se convierte en la parte superior del capitel de las pequeñas columnas que, semiempotradas en el contrafuerte, sirven de base al arco apuntado de entrada a las capillas. Este tipo de soportes se podrían clasificar dentro de la esfera de influencia cisterciense por carecer de adornos y adoptar la forma conocida con el nombre de «cul-de-lamp». Estas capillas se encontraban recubiertas de pinturas que han aparecido en restauraciones recientes.

Vestigios de esta antigua construcción serían también las tres ventanas de carácter gótico localizadas en los extremos de la fachada del immafronte y que por sus características, doble hueco lobulado unido por parteluz octogonal y enmarcado dentro de un arco apuntado de gran espesor, podrían datarse principios del XIV, dentro del gótico civil aragonés, encontrándose así mismo en Peñíscola y Moratalla (Murcia).

La cubierta es de armadura de madera a dos vertientes. La correspondiente en la 1ª y 2ª crujía es la más antigua y presenta caracteres medievals de tipo mudéjar estando conformada por un entablillado doble, una capa de mazorcas y tejas. Tanto el viguerío como el entablillado tienen policromado de muy alta calidad. Las viguetas tienen en su parte inferior unas entalladuras lineales en forma de dientes de sierra que recorren toda su longitud, que hacen pensar en el uso anterior de la sala principal del castillo.

La iluminación de la nave se realizaba a través de tres óculos que se abrieron en cada una de las últimas crujías sobre las capillas levantadas entre contrafuertes y un cuarto óculo situado en la parte superior y central de la fachada del immafronte con la intención de dar luz al coro.

Por los vestigios que han quedado, parece que el primer campanario desapareció con la reforma del XVII, erigiéndose uno nuevo contiguo pero independiente y separado de ella.

En el archivo del obispado de Segorbe se conserva una descripción de la iglesia del año 1600 antes de la reforma de finales del XVII, enumerando las capillas y sus altares, pudiéndose concluir que antes de 1600 la iglesia de Nuestra Señora de los Ángeles tenía cinco capillas y dos altares, correspondiendo a los cinco beneficis y dos capellanías, estas últimas de los Espejos y de San Guillermo.

Por la modernidad de algunos cerramientos situados en el lado del evangelio y teniendo en cuenta que en 1656 azotó al Rincón un terremoto, se deduce que tras acontecer éste se hizo una gran reforma que añadiría la capilla de la Comunió, con su cúpula, y el atrio de entrada. Se planteó para las nuevas estancias una nueva estructura de ahí que sus cubiertas sean diferentes a las demás.

La autoría de esta reforma podría atribuirse al famoso arquitecto barroco Juan Bautista Pérez Castiel o a su círculo que se encuentra en estos momentos trabajando en municipios cercanos, como Chelva y Tuéjar.

El anterior muro plano del cabecero fue eliminado por completo. En su lugar se erigiría un presbiterio, que luego sería ampliado. Los pies de la iglesia también serían transformados, en el lado de la epístola se construyeron dos capillas gemelas, las de los dominicos, con bóveda de crucería estrellada simulada decorada con cabezas de querubines.

El antiguo coro fue eliminado y el óculo del mismo fue cegado y se aplicó al muro un frontón lineal de escayola, flanqueado por dos ventanas adinteladas que apoyaron en cuatro columnas jónicas, hoy desaparecidos sus restos tras las restauraciones recientes.

En la posterior reforma que se realizó con motivo en la época de las guerras carlistas, y supuestamente para reparar los daños que sufriría la misma en este conflicto bélico, se convierte en una iglesia de tres

naus, en la qual s'eliminen els suports dels arcs ogivals, i s'apuntalen en les noves voltes de les naus laterals.

S'amplia de nou el presbiteri, i s'elimina el pas entre els dos costats de la fortalesa, que es cobreix amb volta de canó sobre la qual recolza una llanterna octogonal.

En este moment conclou l'acabament del campanar en rajola.

b) Parts integrants

Els magatzems, les quadres, el passatge i el carrerón, situats en les plantes inferiors a l'església.

La nau principal i les capelles laterals, entre les quals es troba la de la Comunió.

El campanar.

La sagristia.

Les restes de la suposada vivenda del sagristà.

c) Béns mobles que comprenen i constituïxen part essencial de la seua història.

c.1). Pintura mural

Entrada de Jesucrist a Jerusalem

Núm. Id. 46.09.092-001-0005

Anònima

S. xiv

Presbiteri. Costat de l'Evangeli

Capella d'entrada a la sagristia en el mur del costat dret

Cala de 70 x 55 cm amb major extensió prevista

Escut dels espills

Núm. Id. 46.09.092-001-0009

Anònim

S. xv i xvi

Tremp sobre algeps

20 x 165 cm

Des dels peus, segon tram al costat de l'epístola

Restaurat per conselleria 2002-2003

Juí final (fragment part inferior)

Núm. Id. 46.09.092-001-0001

Anònim

Tremp sobre algeps

200 x 277 cm

S. xix

Arc de la primera crugia a la part de l'Evangeli en el presbiteri

Apòstol pescant i lletres gòtiques

Nº id. 46.09.092-001-0023

Anònim

s. XIV

Tremp sobre algeps

Zona entre arc gòtic y exvolta junt a la porta d'entrada

Motius a Candilieri

Núm. Id. 46.09.092-001-0018

Anònim

S. xix

Colradura, tremp sobre algeps

325 x 420 x 100 cm

Dues pilastres al costat del presbiteri, banda de l'Evangeli

Àngels i escena de l'Antic Testament

Núm. Id. 46.09.092-001-0006

Anònim

449 x 606 cm

SS. XVIII –XIX

Tremp sobre algeps (repintats posteriors?)

Des dels peus fins a la volta de la tercera crugia

c.2). Escultura

Columna

Núm. Id. 46.09.092-001-0002

Anònima

Pedra treballada i amb restes policromes

naves, eliminando los apoyos de los arcos ojivales, apeándolos en las nuevas bóvedas de las naves laterales.

Se amplía de nuevo el presbiterio, eliminando el paso entre los dos lados de la fortaleza, y se cubre con bóveda de cañón, sobre la que apoya una linterna octogonal.

En este momento se concluye el remate del campanario en ladrillo.

b) Partes integrantes

Los almacenes, las cuadras, el pasaje y el carrerón, situados en las plantas inferiores a la iglesia.

La nave principal y las capillas laterales, entre las que se encuentra la de la Comunió.

El campanario.

La sacristia.

Los restos de la supuesta vivienda del sacristán.

c) Bienes muebles que comprende y constituyan parte esencial de su historia.

c.1). Pintura mural

Entrada de Jesucristo en Jerusalén

Nº Id. 46.09.092-001-0005

Anònima

s. XIV

Presbiterio lado del Evangelio

Capilla de entrada a la sacristia en muro del lado derecho

Cata de 70 x 55 cms. con mayor extensió prevista

Escudo de los Espejos

Nº de Id. 46.09.092-001-0009

Anónimo

ss. XV Y XVI

Temple sobre yeso

20 x 165 cms.

Desde los pies 2º tramo lado epístola

Restaurado por conselleria 2002-2003

Juicio Final (fragmento mitad inferior))

Nº Id. 46.09.092-001-0001

Anónimo

Temple sobre yeso

200 x 277 cms.

s. XIX

Arco de la 1ª crujía lado del Evangelio en presbiterio

Apòstol pescando y letras gòtiques

Nº id. 46.09.092-001-0023

Anónimo

s. XIV

Temple sobre yeso

Zona entre arco gòtic y exbóveda junto a la puerta de entrada

Motivos a Candilieri

Nº Id. 46.09.092-001-0018

Anónimo

s. XIX

Corladura, temple sobre yeso

325 x 420 x 100 cms.

Dos pilastras a ambos lados de presbiterio, lado del Evangelio

Ángeles y escena Antiguo Testamento

Nº Id. 46.09.092-001-0006

Anónimo

449 x 606 cms.

ss. XVIII – XIX

Temple sobre yeso (repintes posteriores?)

Desde los pies hasta la bóveda de la 3ª crujía

c.2). Escultura

Columna

Nº Id. 46.09.092-001-0002

Anònima

Piedra labrada y con restos policromos

Semicolumna gòtica cistercenca
202 × 32 × 37 cm
Tercera capella al costat de l'epístola en llimendar del front de l'arc de la nau central a l'església
Restaurada entre 1988-1989

Teginat (Peces gòtiques policromes)
Llistons, bigues, filets i permòdols
Nº Id. 46.09.092-001-0020
Nº Id. 46.09.092-001-0021
Nº Id. 46.09.092-001-0022
Anònim
S. xiii – xiv
Es tracta de 8 mènsules, 120 tabiques, 65 llistonets i 8 tapajuntes midèjars.
Actualment desmuntades als baixos de la casa consistorial

Copa de pila baptismal
Núm. Id. 46.09.092-001-0015
Pedra
Gòtica
S. xiv
55 × 100 cm
Des dels peus de l'església, primera pilastra a la part de l'Evangeli

Tres finestras geminada
Núm. Id. 46.09.092-001-0003
Gòtica
Pedra
S. xiii – xiv
193 × 93 × 79 cm

Nervis, cassetons i motius decoratius gòtics
Núm. Id. 46.09.092-001-0013
Escultura en relleu
Gòtica
S. xvi – xviii
Algeps
Des dels peus a la banda de l'Epístola, primer i segon tram (Son dues, la segona la de la família Espejo)

c.3). Ceràmica
Paviment
Nº Id. 46.09.092-001-0007
Sagristia
S. xviii
156 × 250 cm
200 unitats de 20 x 20
Ceràmica geomètrica vidriada i parcialment sanefa de flors bicromes blaves y blanques
Paviment de l'antipresbiteri

d) Delimitació de l'entorn afectat
Justificació: el criteri general seguit per a la delimitació de l'entorn de protecció consistix a incloure dins de la seua àrea els elements següents:
– Topogràfics i paisatgístics, amb la inclusió de la muntanya en què es troba situat el monument i els camins més pròxims des d'on és possible la seua contemplació.
– Arqueològics, incorporant els vessants entorn de l'església, basant-se en la previsible successió d'assentaments de població previs o lligats a esta.
– Jurídicoadministratius, establint límits que faciliten la seua definició.
– Edificacions o qualsevol element del paisatge urbà o no urbanitzable que encara no tenint una situació d'immediateza amb el Bé d'Interès Cultural afecten de manera fonamental la seua percepció.

Línia delimitadora
Origen: vèrtex oest de l'illa cadastral núm. 46.391.

Semicolumna gòtica cisterciense
202 x 32 x 37 cms.
3ª capilla lado epístola en jambas del frente del arco de la nave central en Iglesia
Restaurada entre 1988-89

Artesonado (Piezas gòtiques policromas)
Tablillas, vigas, junquillos y canecillos
Nº Id. 46.09.092-001-0020
Nº Id. 46.09.092-001-0021
Nº Id. 46.09.092-001-0022
Anónimo
S. XIII – XIV
Se trata de 8 ménsulas, 120 tabicas, 65 junquillos y 8 tapajuntas mudèjars
Actualmente desmontadas en los bajos de la Casa Consistorial

Copa de pila bautismal
Nº Id. 46.09.092-001-0015
Piedra
Gòtica
s. XIV
55 x 100 cms.
Pies de la Iglesia

Tres Ventanas geminadas
Nº Id. 46.09.092-001-0003
Gòtica
Piedra
s. XIII-XIV
193 x 93 x 79 cms.

Nervios, casetones y motivos decorativos gòtics
Nº Id. 46.09.092-001-0013
Escultura en relieve
Gòtica
ss XVI-XVIII
Yeso
Desde los pies lado epístola primer y segundo tramo (Son dos, la segunda la de la familia Espejo)

c.3). Cerámica
Pavimento
Nº Id. 46.09.092-001-0007
Sacristia
s. XVIII
156 x 250 cms.
200 unidades de 20 x 20 cms.
Ceràmica geomètrica vidriada y parcialmente cenefa de flores bicromas azul y blanco
Pavimento del antepresbiterio

d) Delimitación del entorno afectado
Justificación: el criterio general seguido para la delimitación del entorno de protección consiste en incluir dentro de su área los siguientes elementos:
– Topográficos y paisajísticos, con la inclusión del monte en el que se halla situado el monumento y los caminos más próximos desde donde es posible su contemplación.
– Arqueológicos, incorporando las laderas en torno a la iglesia en base a la previsible sucesión de asentamientos de población previos o ligados a la misma.
– Jurídico-administrativos, estableciendo límites que faciliten su definición.
Edificaciones o cualquier elemento del paisaje urbano o no urbanizable que aún no teniendo una situación de inmediatez con el Bien de Interés Cultural afecten de forma fundamental a la percepción del mismo.

Línea delimitadora
Origen: vértice oeste de la manzana catastral nº 46391.

Sentit: horari.

Línia delimitadora: des de l'origen la línia continua travessant l'illa cadastral núm. 45.397 entre les parcel·les 03 i 04 i recorrent la part posterior de la 04. Creua el carrer Barrioso i l'illa núm. 45.399 entre les parcel·les 05 i 06 i prossegueix per la fatxada de la parcel·la núm. 04 d'esta illa, creua la parcel·la 706 del polígon 15 fins al camí existent. Gira al nord i incorpora el camí fins a prosseguir fins a la ribera sud del riu, per la qual prossegueix fins a girar pel límit est de la parcel·la 706 fins al vèrtex sud-oest de la parcel·la núm. 647. Des d'este vèrtex es dirigix fins a l'illa 46.385, que continua per l'alineació nord d'esta i de l'illa 46.384. Creua l'illa 46.384 entre les parcel·les 04 i 05, gira a nord per l'eix del carrer de l'Església fins a girar a l'oest fins al punt d'origen.

e) Normativa de protecció

Monument:

Article 1

Caldrà ajustar-se al que disposa la secció segona, Règim dels béns immobles d'interés cultural, del capítol III, títol II, de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, aplicable a la categoria de Monument.

Article 2

Pel que fa als béns mobles, caldrà ajustar-se al que disposa la secció tercera, del capítol III, títol II, de la Llei 4/1998 d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, relativa al règim dels béns mobles d'interés cultural.

Article 3

Els usos permesos seran tots aquells que siguen compatibles amb la posada en valor i gaudi patrimonial del bé i contribuïsquen a la consecució dels dits fins. L'autorització particularitzada d'ús es regirà segons el que disposa l'article 18 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià.

Entorn de protecció:

Article 4

De conformitat amb el que disposa l'article 35 de la Llei del Patrimoni Cultural Valencià, qualsevol intervenció que pretenga abordar-se en l'entorn de protecció del Monument requerirà l'autorització prèvia de la conselleria competent en matèria de cultura. Esta autorització s'emetrà conforme als criteris establits en la present normativa, i en allò que no hi està previst, per mitjà de l'aplicació directa dels criteris previstos en l'article 39 de l'esmentada llei. La present normativa regirà, amb caràcter provisional, fins que es redacte el pla especial de protecció del Monument i el seu entorn i este aconseguisca validació patrimonial.

Totes les intervencions requeriran, per al seu tràmit d'autorització, la definició precisa del seu abast, amb la documentació tècnica que per la seua especificitat els corresponga, i amb la ubicació parcel·l·ària i el suport fotogràfic que permeta constatar la situació de partida i la seua transcendència patrimonial.

Article 5

Sense perjudi del que disposa l'article anterior, per mitjà de sospesat informe tècnic municipal, es podrà derivar la no-necessitat de tràmit d'autorització previ en actuacions que se situen fora del present marc normatiu per falta de transcendència patrimonial, com seria el cas de les obres i instal·lacions dirigides a la mera conservació, reparació i decoració interior d'estos immobles.

En estos casos, l'ajuntament comunicarà a la conselleria competente en matèria de cultura, en el termini de 10 dies, la concessió de llicència municipal, i adjuntarà, com a mínim, l'informe tècnic que es menciona en el paràgraf anterior, un pla d'ubicació i el suport fotogràfic que permeta constatar la situació de partida i la seua falta de transcendència patrimonial.

Sentido: horario.

Línea delimitadora: desde el origen la línea continúa atravesando la manzana catastral nº 45397 entre las parcelas 03 y 04 y recorriendo la trasera de la 04. Cruza la calle Barrioso y la manzana nº 45399 entre las parcelas 05 y 06 y prosiguiendo por la fachada de la parcela nº 04 de esta manzana, cruza la parcela 706 del polígono 15 hasta el camino existente. Gira a norte incorporando el camino hasta proseguir hasta la ribera sur del río por la que prosigue hasta girar por el límite este de la parcela 706 hasta el vértice sudoeste de la parcela nº 647. Desde este vértice se dirige hasta la manzana 46385, continuando por la alineación norte de la misma y de la manzana 46384. Cruza la manzana 46384 entre las parcelas 04 y 05, gira a norte por el eje de la calle de la Iglesia hasta girar a oeste hasta el punto de origen.

e) Normativa de protección

Monumento:

Artículo 1

Se atenderá a lo dispuesto en la sección segunda, Régimen de los Bienes Inmuebles de Interés Cultural, del capítulo III, título II, de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, aplicable a la categoría de Monumento.

Artículo 2

En lo que respecta a los bienes muebles, se atenderá a lo dispuesto en la sección tercera del capítulo III, título II, de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, relativa al régimen de los bienes muebles de interés cultural.

Artículo 3

Los usos permitidos serán todos aquellos que sean compatibles con la puesta en valor y disfrute patrimonial del bien y contribuyan a la consecución de dichos fines. La autorización particularizada de uso se regirá según lo dispuesto por el artículo 18 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

Entorno de protección:

Artículo 4

De conformidad con lo dispuesto en el artículo 35 de la Ley del Patrimonio Cultural Valenciano, cualquier intervención que pretenda abordarse en el entorno de protección del Monumento requerirá la previa autorización de la conselleria competente en materia de cultura. Esta autorización se emitirá conforme a los criterios establecidos en la presente normativa, y en lo no contemplado en la misma, mediante al aplicación directa de los criterios contemplados en el artículo 39 de la citada Ley. La presente normativa regirá con carácter provisional hasta que se redacte el Plan Especial de protección del Monumento y su entorno y éste alcance validación patrimonial.

Todas las intervenciones requerirán, para su trámite autorizadorio, la definición precisa de su alcance, con la documentación técnica que por su especificidad les corresponda, y con la ubicación parcelaria y el apoyo fotográfico que permita constatar la situación de partida y su transcendencia patrimonial.

Artículo 5

Sin perjuicio de lo dispuesto en el artículo anterior, mediante sopedado informe técnico municipal, se podrá derivar la no necesidad de trámite autorizadorio previo en actuaciones que se sitúen fuera del presente marco normativo por falta de transcendencia patrimonial, como sería el caso de las obras e instalaciones dirigidas a la mera conservación, reparación y decoración interior de estos inmuebles.

En estos casos, el Ayuntamiento comunicará a la conselleria competente en materia de cultura, en el plazo de diez días, la concesión de licencia municipal, adjuntando como mínimo el informe técnico que se menciona en el párrafo anterior, un plano de ubicación y el apoyo fotográfico que permita constatar la situación de partida y su falta de transcendencia patrimonial.

Article 6

La contravenció del que preveuen els articles anteriors determinarà la responsabilitat de l'Ajuntament en els termes establits en l'article 37 de la Llei del Patrimoni Cultural Valencià.

Article 7

A fi de preservar el paisatge històric de l'església, no s'autoritzarà cap edificació per a qualsevol ús –a excepció de les illes cadastrals 45.396, 45.399, 45.397, 46.391 i 46.384– i quedaran expressament prohibits els moviments de terra i excavacions, senyalitzacions de tipus publicitari, tala d'arbres –sense autorització expressa de l'organisme competent en matèria de medi ambient i de la conselleria competent en matèria de cultura– i abocament de residus.

Article 8. Criteris d'intervenció en les illes situades en el sòl urbà

1. Es mantindran les pautes de la parcel·lació històrica de l'entorn.

2. Seran mantingudes les alineacions històriques de l'edificació conservades fins a l'actualitat.

3. Els edificis tradicionals del conjunt, pel seu alt valor ambiental i testimonial d'una arquitectura i tipologia que el caracteritza, hauran de mantindre les fatxades visibles des de la via pública, i hauran de preservar i restaurar els caràcters originaris d'estes.

4. El nombre de plantes permeses és de tres altures (planta baixa més dos), sense perjudi de l'aprofitament davall de la coberta, i queden prohibits els semisoterranis. Els edificis que superen este nombre de plantes es regiran pel règim fora d'ordenació. A este efecte, en el supòsit que concloga la seua vida útil, es pretenga obres de reforma de transcendència equiparable a la reedificació, una remodelació amb eliminació de les plantes superiors, o una substitució voluntària d'estos s'aplicaran les ordenances de protecció d'esta normativa. Tot això sense perjudi de la possible aplicació de l'article 21 de la Llei del Patrimoni Cultural Valencià a estos immobles.

5. L'altura de cornisa màxima és de 10 m per a tres plantes i 4 m per a una planta. Quan hi haja diferències topogràfiques en l'àmbit d'una parcel·la, l'altura dels diferents cossos de l'edificació respectarà les pautes tradicionals de Castielfabib, estudiades dins de cada illa, de manera que els edificis resultants no generen un augment impropí de volum.

6. Les cobertes, d'acord amb la tipologia de la zona, seran, en el cos principal de l'edifici, la profunditat edificable del qual oscil·larà entre 8 i 11 metres, inclinades, de teula àrab, amb un pendent comprés entre 18% i 40%, a dos aiguavessos i carener d'altura màxima 2,25 m respecte de la línia de cornisa. Este requisit únicament podrà ser dispensat, amb caràcter excepcional, en aquells casos en què s'acredite l'existència d'una singular justificació historicocontextual.

7. Les noves edificacions s'adequaran amb caràcter estètic a la tipologia i acabats tradicionals de Castielfabib, atenent la fatxada a les disposicions següents:

– Ràfecs amb longitud màxima de volada de 35 cm.

– Impostes, motlures, marcs, cercols, elements ornamentals i la resta d'elements compostius amb una longitud màxima de volada de 15 cm.

– Buits de fatxada de proporció vertical, amb la possible excepció de plantes baixes o cambres, segons la tipologia compositiva del municipi.

Balcans de barana metàl·lica o de fusta, segons tradició local, amb amplària màxima de volada de 40 cm, 15 cm d'amplària i longitud màxima de 1,80 m.

– Els tancaments seran de fusta.

– Es prohibixen les persianes, excepte les persianetes exteriors enrotllables tradicionals.

8. L'ús permés en esta zona serà el residencial. S'admetran els següents usos, sempre que mostren la seua compatibilitat amb les arquitectures tradicionals de la zona:

A) Magatzems.

B) Locals industrials ubicats a la planta baixa.

Artículo 6

La contravenció de lo previsto en los artículos anteriores determinará la responsabilidad del Ayuntamiento en los términos establecidos en el artículo 37 de la Ley del Patrimonio Cultural Valenciano.

Artículo 7

A fin de preservar el paisaje histórico de la iglesia, no se autorizará edificación alguna para cualquier uso – a excepción de las manzanas catastrales 45396, 45399, 45397, 46391 y 46384-, quedando expresamente prohibidos los movimientos de tierra y excavaciones, señalizaciones de tipo publicitario, tala de árboles –sin la autorización expresa del organismo competente en materia de medio ambiente y de la conselleria competente en materia de cultura– y vertido de residuos.

Artículo 8. Criterios de intervención en las manzanas situadas en el suelo urbano

1. Se mantendrán las pautas de la parcelación histórica del entorno.

2. Serán mantenidas las alineaciones históricas de la edificación conservadas hasta la actualidad.

3. Los edificios tradicionales del conjunto, por su alto valor ambiental y testimonial de una arquitectura y tipologia que caracteriza al mismo, deberán mantener las fachadas visibles desde la vía pública, preservando y restaurando los caracteres originarios de las mismas.

4. El número de plantas permitidas es de tres alturas (planta baja más dos), sin perjuicio del aprovechamiento bajo cubierta, quedando prohibidos los semisótanos. Los edificios que superen este número de plantas se regirán por el régimen fuera de ordenación. A tal efecto, en los supuestos en que concluya su vida útil, se pretendan obras de reforma de transcendencia equiparable a la reedificación, una remodelación con eliminación de las plantas superiores, o una sustitución voluntaria de los mismos le serán de aplicación las ordenanzas de protección de esta normativa. Todo ello sin perjuicio de la posible aplicación del artículo 21 de la Ley del Patrimonio Cultural Valenciano a estos inmuebles.

5. La altura de cornisa máxima es de 10 m. para tres plantas y 4 m. para una planta. Cuando existan diferencias topográficas en el ámbito de una parcela, la altura de los diferentes cuerpos de la edificación respetará las pautas tradicionales de Castielfabib, estudiadas dentro de cada manzana, de manera que los edificios resultantes no generen un aumento impropio de volumen.

6. Las cubiertas, de acuerdo con la tipología de la zona, serán en el cuerpo principal del edificio, cuya profundidad edificable oscilará entre 8 y 11 metros, inclinadas, de teja árabe, con pendiente comprendida entre 18% y 40%, a dos aguas y cumbre de altura máxima 2,25 m. respecto de la línea de cornisa. Este requisito únicamente podrá ser dispensado, con carácter excepcional, en aquellos casos en los que se acredite la existencia de una singular justificación histórico-contextual.

7. Las nuevas edificaciones se adecuarán con carácter estético a la tipología y acabados tradicionales de Castielfabib, atendiendo la fachada a las siguientes disposiciones:

– Aleros con longitud máxima de vuelo de 35 cm.

– Impostas, molduras, recercados, cinchos, remates ornamentales y demás elementos compositivos con una longitud máxima de vuelo de 15 cm.

– Huecos de fachada de proporción vertical, con la posible excepción de plantas bajas o cambras según la tipología compositiva del municipio.

– Balcones de barandilla metálica o de madera, según tradición local, con anchura máxima de vuelo de 40 cm., 15 cm. de canto y longitud máxima de 1.80 m.

– Las carpinterías serán de madera.

– Se prohíben las persianas, salvo las persianillas exteriores enrollables tradicionales.

8. El uso permitido en esta zona será el Residencial. Se admitirán los siguientes usos, siempre que muestren su compatibilidad con las arquitecturas tradicionales de la zona:

A) Almacenes.

B) Locales industriales ubicados en planta baja.

- C) Locals d'oficina.
- D) Ús comercial o de servicis.

Article 9

Totes les actuacions que puguen tindre incidència sobre la correcta percepció i la dignitat en l'apreciació de l'escena o paisatge urbà del Monument i del seu entorn, com seria el cas de l'afecció dels espais lliures per actuacions de reurbanització, enjardinament o arbratge, provisió de mobiliari urbà, assignació d'ús i ocupacions de la via pública, etc., o com podria ser-ho també l'afecció de la imatge arquitectònica de les edificacions per tractament de color, implantació de rètols, marquesines, tendals, instal·lacions vistes, antenes, etc., o qualssevol altres d'aspecte i conseqüències semblants, hauran de sotmetre's a l'autorització de la conselleria competent en matèria de cultura, que resoldrà d'acord amb les determinacions de la llei i els criteris de percepció i dignitat abans al·ludits.

Es prohibix la introducció d'anuncis o publicitat exterior als plans de fatxada dels edificis que, en qualsevol de les seues acepcions, irrompa en la dita escena urbana, excepte la d'activitats culturals o esdeveniments festius que, de manera ocasional, reversible i per temps limitat, sol·licite i obtinga autorització expressa.

Article 10

Qualsevol intervenció que afecte el subsòl del monument o el seu entorn de protecció, s'aplicarà el que disposa el títol III de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià.

- C) Locales de oficina.
- D) Uso comercial o de servicios.

Artículo 9

Todas las actuaciones que puedan tener incidencia sobre la correcta percepción y la dignidad en el aprecio de la escena o paisaje urbano del Monumento y su entorno, como sería el caso de la afección de los espacios libres por actuaciones de reurbanización, ajardinamiento o arbolado, provisión de mobiliario urbano, asignación de uso y ocupaciones de la vía pública, etc., o como podría serlo también la afección de la imagen arquitectónica de las edificaciones por tratamiento de color, implantación de rótulos, marquesinas, toldos, instalaciones vistas, antenas, etc., o cualesquiera otros de similar corte y consecuencias, deberán someterse a la autorización de la conselleria competente en materia de cultura, que resolverá con arreglo a las determinaciones de la ley y los criterios de percepción y dignidad antes aludidos.

Queda proscrita la introducción de anuncios o publicidad exterior a los planos de fachada de los edificios que, en cualquiera de sus acepciones, irrompa en dicha escena urbana, salvo la de actividades culturales o eventos festivos que, de manera ocasional, reversible y por tiempo limitado, solicite y obtenga autorización expresa.

Artículo 10

Cualquier intervención que afecte al subsuelo del Monumento o de su entorno de protección se someterá a lo dispuesto en el título III de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

ANNEX II / ANEXO II
DOCUMENTACIÓ GRÀFICA / DOCUMENTACIÓN GRÁFICA

